

BİBLİYOGRAFYA :

Cendî, *Nefhatü'r-rah ve tuhfetü'l-fütûh* (nşr. Necîb Mâyil-i Herevî), Tahran 1362 hş., ayrıca bk. nâşirin önsözü, s. 1-31; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 168-169; Eflâkî, *Menâkıbü'l-ârifîn*, I, 359-360; Câmî, *Nefehât*, s. 464, 558-559; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1540; *Hediyetü'l-ârifîn*, II, 484; Ma'sum Ali Şah, *Tarâ'îk*, II, 341, 357-359; Brockelmann, *GAL*, I, 588; *Suppl.*, I, 810; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XIII, 54; Dihhudâ, *Lugatnâme*, X, 122.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

CENEDİ, Mufaddal b. Muhammed

(المفضل بن محمد الجندی)

Ebû Saîd el-Mufaddal b. Muhammed
b. İbrâhîm eş-Şa'î el-Cenedî
(ö. 308/920)

Yemenli muhaddis ve tarihçi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Aslen Yemen'in Cened şehrine mensup olduğu için Cenedî nisbesiyle anılır. Muhtemelen Mekke'de doğdu ve orada öldü. Mekke'de pek çok kişiye hadis okuttu. Seleme b. Şebîb gibi muhaddislerden hadis rivayet etti ve Bezzî'den kıraat ilmi tahsil etti. Kendisinden de İbn Mücâhid, Abdülvâhid b. Ebû Hâşim gibi kıraat âlimleri, Ukaylî, İbn Hibbân, Taberânî, İbnü'l-Mukrî el-İsfehânî vb. meşhur muhaddisler rivayette bulunmuşlardır. Cenedî'nin bilinen eserleri şunlardır: 1. *Fezâ'ilü'l-Medîne* (Zâhiriyye Ktp., Mecmûa, nr. 71/6, vr. 62^a-69^b). 2. *Fezâ'ilü Mek-*

ke. Takıyyüddin el-Fâsî (ö. 832/1429), *Şifâ'ü'l-garâm bi-ahbâri'l-beledi'l-harâm* adlı eserinde (I, 201, 293) Cenedî'nin zamanımıza intikal etmeyen bu kitabından nakillerde bulunur.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 320-321; İbn Semure el-Ca'dî, *Tabakâtü fukahâ'i'l-Yemen* (nşr. Fuâd Seyyid), Kahire 1377/1957 — Beyrut, ts. (Dârü'l-Kalem), s. 69-71; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 169-170; Zehebî, *A'lâmün-nübelâ*, XIV, 257-258; Takıyyüddin el-Fâsî, *Şifâ'ü'l-garâm bi-ahbâri'l-beledi'l-harâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, I, 201, 293; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, VI, 81-82; Ket-tânî, *er-Risâletü'l-müste'rafe*, s. 60; F. Rosenthal, *A History of Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 475, 480; Sezgin, *GAS*, I, 346.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

CENEDİ, Muhammed b. Yûsuf

(محمد بن يوسف الجندی)

Ebû Abdillâh Bahâüddîn Muhammed
b. Yûsuf b. Ya'kûb el-Cenedî
(ö. 732/1332)

Kitâbü's-Sülûk adlı eseriyle tanınan
Yemenli tarihçi.

Hayatının büyük bir bölümünü Zebîd'de geçirdi. Yemen'in çeşitli şehirlerinde kadılık, müderrislik, Aden ve Zebîd'de muhtesiblik yaptı. Bilinen tek eseri *Kitâbü's-Sülûk fi tabakâti'l-ulemâ' ve'l-mülûk'tür*. Yemen'in İslâmî dönemi hakkında önemli bilgiler ihtiva eden bu eser

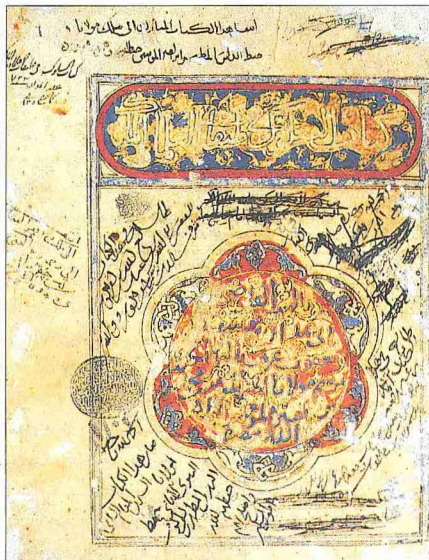
Târîhu'l-Cenedî ve Tabakâtü'l-Cenedî adlarıyla da tanınmaktadır. Müellif tarihin önemine dair bir mukaddimeyle başladığı eserinde Hz. Peygamber'in hayatı hakkında kısa bilgi verdikten sonra Yemenli ve Yemen'e gelmiş olan sahâbiler, tâbiîn, tebeü't-tâbiîn, Yemenli kadılar, âlimler, edip, şair ve mutasavvıflar, 730 (1330) yılına kadar Yemen'de hüküm süren Resûlî hükümdarları, vezirleri ve emirlerinden bahseder. Biyografilerini yazdığı şahısların nesepleri, doğum tarihleri, varsa hocaları, öğrencileri ve yaptıkları görevleri anlatır. Hocası allâme Ebü'l-Hasan el-Asbahî'nin teşvikiyle yazdığı *Kitâbü's-Sülûk*'ün başlıca kaynakları, İbn Semure el-Ca'dî'nin *Tabakâtü fukahâ'i'l-Yemen*, Ahmed b. Abdullâh er-Râzî es-San'ânî'nin *Târîhu Şan'â'*, İshak b. Cerîr es-San'ânî'nin *Târîhu Şan'â'*; Umâre el-Yemenî'nin *Târîhu'l-Yemen (el-Müfd ft ahbâri Şan'â' ve Zebîd)*, İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-a'yân* adlı eserleridir.

Cenedî büyük bir dikkat ve itina ile kaleme aldığı eserinde daha önceki bazı tarihçilerin yaptığı hataları düzeltilmiş, kabile ve yer adlarını doğru olarak tesbit etmiştir. Ancak eseri, tertibi ve bazı şahıslar hakkında çok kısa bilgi verilmesi, hatta doğum ve ölüm tarihlerinin dahi zikredilmemesi gibi sebepler yüzünden tenkit edilmiştir.

Ali b. Hasan el-Hazrecî, Hüseyin b. Abdurrahman el-Ehdel ve Ebû Mekreme gibi birçok tarihçiye kaynak olan *Kitâbü's-Sülûk*'ün tamamı henüz neşredilmemiştir. Başta Köprülü Kütüphanesi (nr. 1107) olmak üzere çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur (yazma nüshaları için bk. Ahmed b. Hâfız el-Hikemî, s. 97-98). Eserin Yemen'deki Fâtımî dâî'leri ve Karmatîler'le ilgili bölümü Henry Cassel Kay tarafından İngilizce tercümesi ve geniş notlar ilâvesiyle *Yaman, Its Early Mediaeval History* adlı eserin içinde neşredilmiş (London 1892), Hasan Süleyman Mahmûd H. C. Kay'ın mukaddimesini ve notlarını Arapça'ya çevirerek bu bölümü tekrar yayımlamıştır (Kahire 1957). Umâre el-Yemenî adlı meşhur tarihçinin hayatı ve eseriyle ilgili kısmı ise Hartwig Derenbourg tarafından *Oumara du Yémen, sa vie et son oeuvre* adlı eserin II. cildi içinde neşredilmiştir (Paris 1902).

Hüseyin b. Abdurrahman el-Ehdel (ö. 855/1451) *Kitâbü's-Sülûk*'ü ihtisar etmiş ve esere *Tuhtetüz-zemen fi târihi sâdâtü'l-Yemen (a'yân ehli'l-Yemen)*

Muhammed b. Yûsuf el-Cenedî'nin *Kitâbü's-Sülûk fi tabakâti'l-ulemâ' ve'l-mülûk* adlı eserinin unvan sayfası ile ilk sayfası (Köprülü Ktp., nr. 1107)

adıyla kendi zamanına kadar gelen bir zeyil yazmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 366).

BİBLİYOGRAFYA:

Sehâvî, *el-İ'ân bi't-teubi*, s. 35, 36, 56, 267, 287-289, 299; *Keşfü'z-zunûn*, I, 366; II, 999; Serkis, *Mu'cem*, I, 714; II, 1378; Brockelmann, *GAL*, II, 234; *Suppl.*, II, 236; Zirikli, *el-A'âm*, VIII, 25; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XII, 141; F. Rosenthal, *A History of the Muslim Historiography*, Leiden 1968, s. 288, 306, 471, 484-486; Eymen Fuâd Seyyid, *Meşâdirü târîhi'l-Yemen fi'l-'asri'l-İslâmî*, Kahire 1974, s. 87, 104, 109, 112, 139-141, 178-180; Sarton, *Introduction*, III/1, s. 958; *Köprülü Kütüphanesi Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1406/1986, I, 565; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 640; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 461-462; Ahmed b. Hâfız el-Hikemî, "es-Sülûk fi tabakâti'l-'ulemâ" ve'l-mülûk", *Âlemü'l-kütüb*, VI/1, Riyad 1985, s. 93-99; C. L. Geddes, "Djanadi", *EJ* (İng.), II, 441.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

CENEVİZ

İtalya'nın kuzeybatı kesiminde Akdeniz kıyısında yer alan Cenova (Genova) ve Cenovalılar'a Türkler tarafından verilen ad.

Ceneviz adı İtalyanca Genovesi'den gelmektedir. Burası Ortaçağ'ların sonlarına doğru Akdeniz'de ticarî bakımdan önem kazanan bağımsız şehir devletlerinden biri olarak Amalfi, Pisa ve Venedik gibi diğer İtalyan deniz cumhuriyetleriyle rekabet halinde, Doğu ticaretine bağlı zengin ve önemli bir tarihî geçmişe sahip bulunmaktadır. Bağımsızlığına 1099'da kavuştuktan sonra 1355-1356 ve 1421-1436 yılları arasında Milano Dukalığı, 1396-1409, 1499-1505 ve 1797-1813 yılları arasında Fransa, 1814-1860 yılları arasında Sardunya Krallığı'nın hâkimiyeti altına girmiştir.

Bizans İmparatorluğu ile 12 Ekim 1155'te Pisa ve Venedikliler'e tanınmış olan hakların aynısını veren antlaşma imzalandığında Ceneviz'in Pisa ve Venedik'le rekabeti, Ege denizini tâcirlerin seyahat etmelerini engelleyecek ölçüde karışıklığa sokmaktaydı. 1204'te özellikle Venedik'in çabaları sayesinde Doğu Latin İmparatorluğu'nun kurulmasından sonra güç duruma düşen ve Venedik'e cephe alan Ceneviz, Girit, Korfu ve Malta'ya sahip çıkan korsanlarının eylemlerini destekleyerek buna karşılık verdi.

Fakat bir müddet sonra 13 Mart 1261'de Latinler'i İstanbul'dan kovmak için Bizans İmparatoru VIII. Mihail Palaiologos ile Ninfeo'da (Nymphion, Nif = Kemal-

paşa) imzalanan dostluk anlaşması sonucunda Ceneviz Akdeniz'in sahibi, en zengin ve güçlü cumhuriyet haline geldi. Galata'nın yanı sıra Ege'de Edremit, Kadı İskelesi, İzmir, Sakız, Foça, Midilli, Enez, İmroz, Taşöz, Karadeniz'de Finogonya (Kefken), Amasra, Sinop, Samsun, Fatsa, Trabzon, Balaklava, Kefe ve Suğdak'ta da önemli ticaret kolonileri bulunmaktaydı. Dolayısıyla Cenevizliler önce Selçuklular, Moğollar, sonra da Germiyanogulları, Aydınoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları ve Osmanogulları gibi Anadolu beylikleriyle ilişkiye girmişlerdi. Osmanlılar'la irtibatları ise daha Orhan Gazi zamanında Pelekanon Savaşı'ndan sonra Kantakuzenos ile olan iyi ilişkiler sayesinde oldukça erken başlamıştır.

Ceneviz'in Bizanslılar'ı ve Aragonlar'ı kendi tarafına çekmeyi başaran Venedik'e karşı rekabeti, 1350'den 1355'e kadar süren bir savaşta da yol açmıştı. Galata'nın Cenevizli "podesta"sı, anavatanından Paganino Doria'nın kumandasındaki altmış kadırgalı bir donanma ile takviye kuvvetleri elde ettikten sonra Doria'yı Osmanlı Sultanı Orhan ile görüşmeye razı etmişti. Görüşmenin sonucu olumlu olmuş ve 1352 başlarında bir antlaşma imzalanmıştı. Bu antlaşmanın metni bugüne ulaşmamakla birlikte bun-

dan sonraki olaylar muhtevası hakkında fikir vermektedir. Böylece Orhan Gazi Cenevizliler'in yanında yer almış, Galata'ya erzak yardımında ve askerî destekte bulunmuştu. Venedik-Aragon donanmasının uzaklaşması, Kantakuzenos'u Paganino Doria ile barış imzalamak zorunda bırakmış ve 1261 antlaşmasını çok az değişikliklerle tekrarlayan bir antlaşma imzalanmıştır.

Ceneviz'le dostluk siyaseti, Bizans'a karşı olan tasavvurları sebebiyle I. Murad zamanında da devam etmiştir. Bu siyaset her şeyden önce Çanakkale Boğazı'ndan Gelibolu'ya geçmek için Osmanlılar'a gemi kiralama imkânı veriyordu. Nitekim 1363'ten başlayarak II. Mehmed zamanına kadar gerek Galatalı gerekse Foçalı Cenevizliler yüksek miktarda altın karşılığında (ilk defa 60.000 altın) Anadolu'dan Rumeli'ye yerleştirilmek üzere asker ve halk geçirmişlerdir.

Bu arada Galata Cenevizlileri'nin, Bizans İmparatoru V. Ioannes'e yardım için doğuya gelmiş olan Savoia Kontu Amedeo'nun hizmetine girmeleri, Osmanlı-Ceneviz ilişkilerini kısa süre için kesintiye uğrattı (1366). Savoia kontu ile maceranın bitiminde ise Türk-Ceneviz dostluğu kaldığı yerden ve daha güçlü bir şekilde devam etti. Babası Ioannes'e isyan eden Andronikos'u Ceneviz donanması hapisten kurtardığı zaman I. Murad da 4000 azeb ve 6000 süvariden oluşan bir yardım kuvveti göndermişti. Bu kuvvet sayesinde otuz iki günlük bir kuşatmadan sonra Andronikos İstanbul'a girerek Bizans tahtına oturabilmişti (Ağustos 1376). Yeni imparator şükran borcu olarak Cenevizliler'e, Ioannes'in Venedikliler'e bıraktığı Bozcaada'yı verdi. Hatta Bozcaada'nın, her iki kıyısı da Türkler'in elinde bulunan Çanakkale Boğazı'ndan geçişteki stratejik önemi yüzünden kısa zaman sonra Venedik ile Ceneviz arasında savaş patlamış ve ancak 8 Ağustos 1381'de Savoialı Amedeo'nun ara buluculuğu ile barış sağlanabilmişti (Torino barışı). Buna göre Bozcaada ne Venedikliler'e ne de Cenevizliler'e veriliyordu; Savoia kontu buraya bir yönetici tayin edecekti. Bu iki güçlü İtalyan devleti arasındaki savaştan faydalanan I. Murad durumunu kuvvetlendirdiği gibi IV. Andronikos'tan yardımlarının karşılığı olarak Amedeo tarafından 1366'da alınıp Bizans'a bırakılmış olan Gelibolu'yu geri almıştı.

1382'de Pera podestası Lorenzo Gentile ve Bizans İmparatoru V. Ioannes ara-

Piri Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye* adlı eserindeki Ceneviz haritası (Millîet Kıp., Coğrafya, nr. 1, vr. 99*)

